

[Crimea.01.001] 13 februari 1855 **BESCHRIJVING VAN DE KRIM.** (Overgenomen uit het werk **de Oorlog**, dat voortdurend wordt uitgegeven door H. NIJGH, te Rotterdam). et schiereiland de Krim, dat zich op de kaart gezien zoo bevallig en sierlijk in de Zwarte zee uitstrekt, is door de natuur in twee geheel van elkander verschillende deelen gescheiden: de schoone zuidelijke kust, die een waar paradijs is te noemen, en de eenzame steppen van het noorden. De Krim is slechts door de smalle landengte van Perekop met het vasteland verbonden; die strook lands vormt tevens de afscheiding tusschen de zee van Azof en de Zwarte zee. De geheele omtrek van het schiereiland heeft eene lengte van 140 Duitsche mijlen en de oppervlakte bedraagt 360 vierkante Duitsche mijlen, zoodat de oppervlakte der Krim iets grooter is dan de helft van de oppervlakte van ons vaderland. Oostwaarts strekt zich het schiereiland Kertsch, waardoor de zee van Azof ten zuiden wordt begrensd, uit, naar het tot Kaukasië behorende schiereiland Taman, waarvan het door de straat van Kertsch of van Kaffa wordt gescheiden. Achter die oostelijke punt verheft zich bij Kaffa steil uit zee, het Taurische of Jailagebergte, als eene voortzetting van den Kaukasus. Dat gebergte strekt der gansche zuidelijke kust van de Krim ten wal en breidt zich noordwaarts uit in onderscheidene evenwijdig met elkander loopende armen, die met wouden bedekt zijn en zich langzaam in de vlakke, eenvormige steppen verliezen, waaruit het grootste gedeelte van de Krim bestaat. Maar die zuidelijke bergstreek, bekroond door den Schadir-Dagh, die zich 4740 Duitsche of 5812 Engelsche voeten hoog verheft, is, vooral aan den zeekant, een der schoonste en bevalligste oorden der wereld. De dalen, die zich deels als enge rotspaden naar de hoogte slingeren, zich deels tot bergkloven ver wijden of lagchende valleijen vormen, worden doorkruist door riviertjes en beken, overal klaterend en schuimend nedervallend, en prijken met al de pracht eener tropische vegetatie, onder den invloed van de zachtste en aangenaamste atmosfeer, daar de hooge bergen de ruwe noordenwinden het verder doordringen beletten.

[Crimea.01.002] Schilderachtig liggen de Tartaarsche dorpen in de diepte of hangen tegen de rotsen aan, terwijl hier een Grieksch klooster te voorschijn treedt, ginds zich eene moskee vertoont met haar hoogen, spichtigen toren. Steile rotswanden worden afgewisseld door glooiende hellingen, waar malsche groene weiden met talrijk vee zijn bedekt; aardige Zwitsersche huisjes vormen een sprekend contrast met de ruïnen van burgten en steden uit lang vervlogen eeuwen, terwijl het oog met welbehagen rust op de prachtige landgoederen en kasteelen van Russische grooten, die door olijven, vruchtboomen en wijngaarden omkranst worden. In vollen rijkdom schiet het koorn en de tabak uit de vruchtbare akkers op; welig groeit op de rotsen de druif, hierheen gevoerd uit Bourgondië en Champagne, of van de Rijn-oevers, of uit Hongarije, Spanje, Portugal, Madera, en bevallig slingeren zich de ranken om het hoog geboomte. In de tuinen vergast zich de blik aan een overvloed van vruchten: meloenen en vijgen, amandelen en oranje-appels; terwijl de bloemen van allen hemel-streken hare kleuren en geuren ten toon spreiden, en mirthen en cijpressen hun donker loof er over heen welven. Tegenover dit zoo rijk gezegend oord, dat in het Russisch den naam van *Juschnoi-bereg* draagt en dat wemelt van steden, dorpen en lusthoven, steekt het noordelijke gedeelte der Krim treurig af. Hier vindt men eene voortzetting der Nogaische-steppe, die van Astrakan tot Odessa het geheele zuidelijke Rusland inneemt.

[Crimea.01.003] Men ziet er weinig water en bijna geen boomen; slechts bij uitzondering kan de grond worden bebouwd en dat wel daar waar de steppe met dicht gras is bedekt; maar meestal vertoont de grond enkel zand of schraal gras; de vele zout-moerassen, die men er aantreft, bewijzen dat de zee vroeger over deze vlakten golfde; 's winters is het er vinnig koud en 's zomers brandend heet. De Krim telt eene bevolking van omstreeks 300.000 zielen. Voor meer dan tweederde gedeelte bestaat die uit Tartaren, het overige gedeelte uit Russen, Grieken en vele Duitsche koloniale. Ofschoon het klimaat over het geheel genomen vrij gezond is, heerschen er echter dikwijls koortsen; vreemdelingen vooral zijn daaraan onderhevig; de Tartaren daarentegen weten er niets van, maar zij lijden aan waterzucht, aan jicht en aan de pokken, daar zij nog niet op de hoogte zijn hunne kindoren te doen inenten. De hoofdsteden der Krim zijn; Sebastopol, Simferopol en Baktschisarai. Sebastopol, dat thans door het beleg eene Europeesche vermaardheid heeft verkregen, ligt aan den zuid-westelijken uithoek van 't schiereiland. Deze zeehaven werd in 1786, onder de regering van Katharina II, gesticht op de plaats, vroeger door het Tartaarsche dorp Akthiar ingenomen, en is in de laatste twintig jaren tot eene der sterkste vestingen van de wereld verheven; zij werd aan ook spoedig het groote steunpunt en de verzamelplaats van de Russische zeemagt in de Zwarte zee. Een voorgebergte wijst den zeeman reeds van verre de haven aan. Als men dat met riffen omgevene voorgebergte is omgevaren, en het smalle vaarwater bij den ingang der baai van Sebastopol heeft bereikt, bevindt men zich op een uur afstands van de stad, van verre kenbaar aan eenige witte kalkrotsen en gelegen op den regter of zuidelijken oever der baai, die zich twee uren ver landwaarts, in de rigting van het Westen naar het Zuid-Oosten, uitstrekt. In de bochten van het ten deele rotsachtige gebergte, dat die baai, zelve

eene uitmuntende ankerplaats, aan alle zij den omringt, bevinden zich een vijftal inhammen, die ieder op zich zelf eene natuurlijke havenkom vormen; zoo heeft men: de quarantaine-haven, de artillerie of arsenaal-haven, de kleine oorlogs-haven of haven van het marine-arsenaal, de scheepstimmerwerf of kalfaterhaven.

[Crimea.01.004] Deze natuurlijke havenkommen hebben diepte genoeg voor de grootste schepen, en de steil naar beneden loopende rotswanden, waardoor ze omringd zijn, maken het aanleggen gemakkelijk. De baai wordt door de hoogten, die haar insluiten, bijzonder goed beveiligd; andere nog hoogere bergen verheffen zich weder verder op; de helling bij de groote oorlogshaven is zoo steil, dat men op zekeren afstand zelfs de masten der grootste oorlogschepen niet meer zien kan. De stad, die amphiteatersgewijze oploopt, was vóór 1852 van de landzijde weinig versterkt en beheerscht door de omringende hoogten; maar die hoogten zijn sedert met verbazende inspanning gedeeltelijk gelijk gemaakt en de stad omringd door een voormuur of wal, met kazematten voorzien. Die kazematten zijn bomvrije gewelven, van steen opgetrokken, waarin het geschut is geplaatst; ook werden er aardenwerken, lunetten en verschillende batterijen aan de landzijde opgericht. Sebastopol wordt echter vooral van de zeezijde uiterst sterk verdedigd. Al de vooruitstekende punten, op de beide oevers der baai, zijn met steenen forten of verschanste batterijen bedekt. Men telt er zoo in het geheel twaalf, waarvan er zes op den zuidelijken en zes op den noordelijken oever, bijna tegen over elkander, gelegen zijn. Het geschut dier sterkten, dat uit omstreeks 1350 vuurmonden bestaat, bestrijkt de gansche baai, van de boeijen in zee af, en het kan zoodanig worden gericht dat eene vloot, die de reede met geweld zou willen naderen, een afstand van omstreeks 3000 voet onder een drievoudig allerhevigst kruisvuur zou moeten doorloopen. Bovendien zijn er nog een aantal hier en daar verspreide batterijen. Op de hoogte aan de noordzijde ligt eene sterke sterreschans, het Noorderfort genaamd, dat het strand aan die zijde beheerscht, en aan de zuidzijde een belangrijk werk, het ronde fort dat de stad beschut; anderhalve mijl van Sebastopol ligt een verschanst kamp; terwijl er eindelijk aan de overzijde van de maritieme etablissementen en het artillerie park nog vier versterkte kazernen gevonden worden.

[Crimea.01.005] Als men den ingang van de baai of van het kanaal nadert, dat zich ter breedte van ongeveer vier kabellengten tusschen de riffen van den noordelijken en van den zuidelijken oever uitstrekt, dan leveren de vestingwerken van Sebastopol een inderdaad ontzettenden aanblik op. Van kaap Konstantijn op den noordelijken oever af beginnende, stoot men vooreerst op eene batterij, met 17 kanonnen en *barbette* gewapend en de telegrafien-batterij genaamd; in de nabijheid verheft zich op het einde eener landtong het fort Konstantijn met 104 kanonnen; vervolgens komt men aan het fort Katharina, bewapend met 120 stukken, dan aan eene kleinere batterij met 30, en nog meer landwaarts in, aan eene batterij met 34 kanonnen. Achter die tweede batterij verheft zich op de hoogte het Noorderfort met 50 stukken bewapend. De Russische vloot ankert tusschen die tweede batterij en de vlak onder de stad gelegene forten Nikolaas en Paul, waarvan het eerste 192, het tweede 80 vuurmonden telt. Thans weêr langs den zuidelijken oever zeewaarts terugkeerende, komt men eerst aan eene batterij op den linker uithoek der stad, met 50 stukken, dan aan het met 64 stukken bewapende fort Alexander, dat niet het daar tegen over liggend fort Konstantijn den ingang der baai bewaakt, en eindelijk aan het meer aan zee gelegene Quarantaine fort of batterij, met 51 stukken. Al die forten en batterijen zijn van kazematten voorzien. De vestingwerken zijn evenwel niet, zoo als die van Kroonstad, van graniet, maar van zandsteen opgetrokken. Men berekent dat de kosten voor den aanleg dier vestingwerken en die, welke besteed werden aan de herstelling der militaire gebouwen, der waterleiding en der havenwerken, te zamen twee honderd en vijftig millioen guldens hebben bedragen. De stad zelve is, zoo als wij zeiden, op eene helling gelegen: het laagste gedeelte is 20, het hoogst bebouwde punt 150 voet boven de oppervlakte der zee verheven. De geheele lengte der stad bedraagt 1200, de breedte 400 passen. Vóór het uitbreken van den jongsten oorlog bedroeg de bevolking ongeveer 40000 zielen, waarvan het talrijke garnizoen der zee- en landmagt en de verschillende geëmploijeerden drie vierde gedeelten uitmaakten.

[Crimea.01.006] In het boyengedeelte der stad vindt men de prachtige Grieksche hoofdkerk, de weelderig ingerigte bibliotheek en de markt; in het beneden gedeelte: het groote admiraliteits-gebouw, het arsenaal en andere maritieme etablissementen; tegenover die gebouwen, aan den anderen of regter oever van de kleine of zuidelijke oorlogshaven, – wier ingang door de forten Nikolaas en Paul en door eene onderzeesche ketting beschermd wordt, – vormen de dokken, het marine hospitaal, de uitgestrekte magazijnen en de kazernen der troepen, eene soort van voorstad. De grootsche dokken, achter het Pauls-fort gelegen, werden aangelegd naar de plannen en onder de leiding van den Engelschen ingenieur John Hupton; het bassin wordt van water voorzien door eene waterleiding, die eene lengte heeft van tien wersten en in verband staat met de beek Tsernaja Retsjka, of Zwarte stroom, die zelve in de baai van Sebastopol

uitloopt. Bovendien is er nog een reservoir, waarin zeewater kan gebragt worden door middel van een stoomwerktuig.

[Crimea.01.007] Sebastopol is regelmatig gebouwd op den oneffen, naakten, witten, krijtachtigen, bodem; maar de stad is moeilijk te begaan en vertoont, behalve de hoofdstraat en de prachtige trappen aan de kade, slechts onbeduidende pleinen en stegen, en, behalve de landsgebouwen, slechts onaanzienlijke huizen. De kaden evenwel zijn prachtig en met pilaren en borstweringen van graniet voorzien. Ofschoon zeer in de nabijheid van het sehoonste gedeelte der Krim gelegen, mag Sebastopol zich nogtans niet in het daar heerschende gelukkige klimaat verheugen. De bergketen toch, die de noordenwinden afsluit, begint naar het westen te dalen en vertoont om en bij Sebastopol slechts dorre en steenachtige hoogten, die zich niet genoeg verheffen om de stad geheel te kunnen beschermen. Evenwel is de koude er minder streng dan in het midden gedeelte der Krim en des winters blijft de haven open. 's Zomers brandt de zon op de witte steenen terwijl de wind wolken van zand en stof opjaag. Over het geheel levert Sebastopol geene aangename verblijfplaats op. De naburige steengroeven van Inkerman, vroeger eene Genueesche vesting thans een vlek, hebben de materialen verschaft voor de groote in Sebastopol tot stand gebragte werken. De oude stad Inkerman was aan het uiteinde der groote baai of naven van Sebastopol, bij de monding der Tsjernaja-rivier gelegen; de nieuwe plaats, nu sedert kort door de geallieerden verwoest bevatte twee kerken, eene fraaie breede hoofdstraat en eene schoone kade; ook magazijnen, barakken en enkele winkels. Zij werd omstreeks 1790 door de Russen gebouwd en de voortreffelijke haven waaraan zij gelegen was, die haven, hier de baai van Inkerman genaamd, met eene diepte van tusschen de 21 en 70 voet en waar de grootste schepen ten anker kunnen komen tot op eene kabellengte afstand van het strand, voorspelde haar eene schitterende toekomst.

[Crimea.01.008] Nooit echter heeft Inkerman zich tot dat belangrijk standpunt verheven, dat het had kunnen bereiken: de koopvaardijschepen toch, werden door eene zonderlinge bepaling van het beschermend stelsel uit de haven geweerd, tenzij zij in nood verkeerden, en ten gevolge van deze dwaze wet is de handelsgeest bij de inwoners geheel en al uitgedoofd, en verviel Inkerman, dat anders eene bloeiende koopstad zou zijn geworden, tot een klein, onaanzienlijk plaatsje. De omstreken van Inkerman brengen de reizigers in verrukking. 't Is inderdaad eene stad van spelonken, want in de witte rotsen, die hangen over de baai van Aktiar of van Sebastopol, worden eene menigte zonderlinge grotten gevonden, ten deele door de natuur gevormd, ten deele in den harden rotssteen uitgehouwen, die kamers vertoonen met gothische vensterbogen, kapellen met altaren, kloostercellen en grafkelders; deze spelonken worden door sommigen gehouden voor de schuilplaatsen van Christenen in den tijd hunner vervolging; doch ze werden, even min als de bouwvallen der oude stad, waaronder men nog verschillende overblijfselen van Griekschen bouwtrant aantrof, door de Russische soldaten ontzien. De tweede stad der Krim, Simferopol of Akmeshed, ligt meer landwaarts in, aan het noordelijk uiteinde van de bergstreek, niet ver van den oorsprong der rivier Salghyr, en telt 3000 inwoners. De stichting dezer stad is van nieuwere dagteekening en zij vertoont dan ook regte, breede straten en vele bevallige huizen, waarvan de gevels met zuilen zijn versierd. (Vervolg hierna.)

[Crimea.02.001] 14 februari 1855 **BESCHRIJVING VAN DE KRIM.** (Overgenomen uit het werk de Oorlog, dat voortdurend wordt uitgegeven door H. NIJGH, te Rotterdam). (Vervolg van Nummer 44.) Maar oneindig belangrijker voor den liefhebber van oudheden en geschiedenis is Baktschisarai, de hoofdstad der voormalige Tartaarsche Khans, tusschen Simferopol en Sebastopol gelegen. Baktscha is in het Tartaarsch tuin, en Baktschi-Sarai beteekent: het Serail of het slot der tuinen. Deze stad is eene der vreemdsoortigste die men zien kan; zij ligt in een eng dal en lijkt van verre met hare talrijke minarets ongeloofelijke hooge schoorsteenen en niet minder hooge populieren op een bosch van louter torentjes. De huizen, boomen en tuinen bedekken nog een klein gedeelte der rondom oprijzende rotsen, waarvan het bovenste gedeelte een steilen, kalen, lichtgrijzen kalkwand vertoont. Hier was gedurende eenige eeuwen de hoofdzetel gevestigd van dien belangrijken Staat, het laatste overblijfsel van het rijk der Mongolen in Europa, dien Staat, die uit de Krim zijn gezag uitstrekke over de landen, waardoor de Dnieper en Dniester zich kronkelen. Hier, waar het gebergte aan de steppen grenst, was de verblijfplaats dier machtige Khans, voor wie nog in de 17de eeuw Ruslands czaren beefden, om wier vriendschap Polen, Russen en Turken gelijkelijk vleiden, tot dat Katharina de manhaftige en listige hen eindelijk overwon en verdreef. Nog heden koesteren de Tartaren die sinds de vernietiging van hun rijk hunne bergen getrouw bleven eene groote voorliefde voor de oude hoofdstad, welke nog altijd een schaduw van vroegere grootheid vertoont, want het paleis der Khans is nog in aanwezen, en de bevolking bestaat, behalve de weinig talrijke Russische ambtenaren, geheel uit Tartaren; er mogen zelfs geene personen in de stad wonen, die tot eene andere natie behooren; onder de 14000 inwoners telt men slechts 2450 Russen. Baktschisarai is alzoo met regt te beschouwen als een overblijfsel van het oude

Tartaarsche rijk.

[Crimea.02.002] De stad is levendig; de talrijke bevolking bemint muziek en gezang; symbolen en pauken klinken door de bijzonder lange hoofdstraat, die tusschen de rotsen voortloopt en die door het oude paleis der Khans in twee bijna gelijke deelen wordt gescheiden. Die eenige hoofdstraat is meer dan twee wersten lang, doch uiterst smal; in haar concentreert zich de handel en het verkeer, niet alleen van de stad zelve, maar ook van het gansche westelijk van het Taurische bergland. De winkels zijn opgevuld met al de voortbrengselen van Tartaarsche en Turksche kunst, en hier en ginds ziet men de werkplaatsen, waar al die zaken worden vervaardigd. De kleine, dicht opeen gedrongen huizen vertoonen bijkans geene vensters, doch de geheele voorgevel, die enkel uit houten luiken bestaat, kan geopend worden; die luiken worden deels weggenomen, deels als over de straat uitstekende tafels nedergelaten, en men ziet de opene huizen, als in doorsnede. De bewoners verrigten voor de oogen van 't publiek hun verschillenden arbeid: hier is een bakker bezig met zijne brooden te bereiden; ginds wordt de *bussa*, die geliefde Turksche drank, vervaardigd; verderop zit een kleermaker met zijne gezellen; daar weder verspreiden zich de dampen en geuren eener gaarkeuken, waarvoor men, in 't voorbijgaan, zijn middagmaal gebruiken kan; of wel men verlustigt zich eene wijl in de aanschouwing van het fantastisch tooneel, dat gindsche smidse oplevert, waar een Zigeuner- of Heidenfamilie dapper aan het werk is, verlicht door den hellen weerschijn der vlammen, die de moeder met de blaasbalg aanvuurt, en omspat door de dartele vonken, die onder 's vaders hamer opspringen. In de winkels liggende koopwaren voor het oog uitgestald, en wel het meest wordt men aangetrokken door de sierlijke zadels en tuigen, en de prachtig gevlochtene kanschoes of zweepen, met hunne stelen van zilverdraad en rood marokkijn; in de tabakswinkels is hef fijngesnedene kruid hoog opgestapeld en hangen fraaije pijpenroeren te koop; de vruchten-winkels prijken met de schatten van de naburige valleien, terwijl eindelijk de overdekte gallerijen der koffijhuizen, die zich langs de straat uitstrekken, den ganschen dag door druk bezocht zijn. Op de straat zelve wemelen Russen en Tartaren dooreen, terwijl men de slanke, edelgevormde bergbewoners spoedig onderscheidt van hunne bruine, plompe stambroeders uit de vlakte.

[Crimea.02.003] Hier vertoont zich de witte tulband eens *Hadschis*, want zelfs uit deze verre noordelijke streken trekt soms een vrome pelgim ter bedevaart naar het heilige Mekka heen. Daar weder dringt eene Tartaarsche vrouw, in haar witten sluier gehuld, schuchter door de menigte; terwijl hare Russische zusters kenbaar zijn aan hare opzichtige roode, groene, blaauwe of gele doeken en kleederen. Schoone, trotsche Griekinnen in hare zwarte met goud versierde gewaden. Talmudsche en Karaitische Joden bezoeken ook menigwerf de stad. Door al die menschen in hunne verschillende klederdrachten, stappen de met goederen beladen kameelen statig voort en telkens komen ruiters voorbij, of moet ge wijken voor de plompe karren, met buffels bespannen, en van overgrootte knarsende wielen voorzien. Het paleis dat door keizerin Katharina II gespaard werd is goed onderhouden; doch, door hooge muren ingesloten, waarin men slechts eene enkele groote poort ziet, is het uiterlijk aanzien niet zeer aanlokkend. Van binnen evenwel is het anders, als men die poort is doorgegaan, bevindt men zich op een plein, dat de vorm heeft van een parallellogram, en aanschouwt men de tot het slot behorende moskee, die de grootste van de gansche stad; eenige grafgesteenten der oude Tartaarsche vorsten liggen verder op, en aan de andere ziet men bet hoofdegebouw van het paleis zelf, waarin zich verschillende prachtige zalen bevinden en waarvoor een terras is aangebragt, met wijngaarden, bloemen en fonteinen versierd. Ook heeft men er nog verschillende kiosken benevens het ommuurde grasperk, waarin de vrouwen der Khans zich eenmaal vermeidden. De verdere steden in de Krim zijn: in het oostelijk gedeelte Karasubazar met 3700 inwoners; op de zuid-westelijke kust, ten noorden van Sebastopol, de kleine zeehaven Koslow of Eupatoria met 4000 inwoners, meest Tartaren en Joden; ten zuiden van Sebastopol Balaklava, met eene zeer goede haven tusschen hooge bergen ingesloten; op de Zuid-Oostelijke kust Kaffa, bij de baai van dien naam; verder op Kertsch aan de straat van Kertsch of van Jenikale. In de nabijheid van die versterkte zeehaven ziet men nog de uitgestrekte bouwvallen van Panticapaea, de voormalige residentie van Mithridates de Groote, koning van Pontus en Bosphorus. Jenikale zelf, aan den ingang der straat bij de zee van Azof gelegen, is eene kleine vesting met 600 inwoners. De vesting Perekop eindelijk, op de landengte van dien naam, telt eene bevolking van tusschen de 3000 en 4000 zielen. In de nabijheid dezer plaats vindt men eene breede, diepe, door een sterken muur verdedigde gracht, die sedert onheugelijke tijden de landengte doorsnijdt.

[Crimea.02.004] **Geschiedenis der Krim.** Om het gewicht, goed te kunnen beoordeelen van de Krim, van dat schiereiland, dat door zijne ligging in de Zwarte zee, de kusten van Azië, de monden van den Donau en den ingang van den Bosphorus te gelijk beheerscht, is het noodig een blik te slaan op de belangrijke gebeurtenissen, die er in den loop der tijden zijn voorgevallen. In het midden der zevende eeuw vóór onze jaartelling bezochten de Milesiërs uit Klein-Azië voor 't eerst de noordelijke kusten van den

Pontus-Euxinus, en vestigden zij koloniën op het tegenwoordige schiereiland Kertsch, dat zij geheel in bezit namen. De bloeiende landbouw, waarin de kolonisten zich weldra mogten verheugen, werd in Griekenland bekend, en gaf aanleiding dat vele Grieken zich naar Taurië begaven, waar al spoedig de havensteden Theodosia, Nymphaea, Panticapaea, en Mermiciona verrezen. Aangemoedigd door de gunstige resultaten, door de Milesiërs verkregen, vatten ook de bewoners van Heraclea in Thracië het voornemen op, eenige koloniën in Taurië te vestigen. Zij richtten zich naar het westelijk gedeelte en zetten voet aan wal in de nabijheid van kaap Pharthenica. Zij dreven de onbeschaafde Tauriërs in het gebergte terug en vestigden zich op den landtong van Trachaea, thans bekend onder den naam van het oude Chersonesus. Zoo werden de eerste grondslagen gelegd van de beroemde republiek van Cherson, die gedurende meer dan vijftien eeuwen bloeide. Terwijl de Heracleërs hun gezag bevestigden, hun nijverheid en handel zagen toenemen, ontwikkelden zich de Milesische koloniën met eene verbazende snelheid.

[Crimea.02.005] Ook op den Aziatischen oever, waarheen zij zich uitbreidden, werden steden gesticht: Phanagoria, Hermonassa, Kepos, verrezen. Al die verschillende Milesische koloniën waren in den aanvang onafhankelijk van elkander; maar eindelijk volgden zij den stroom der gebeurtenissen, en, 480 jaren vóór Christus, ontstond uit hare staatkundige vereeniging het rijk van den Bosphorus. De groote rijkdom der Milesiërs had een hoofdbron gevonden in den landbouw, en de nieuwe regering wijdde hare aandacht aan dien vruchtbaren tak van volksbestaan. Koning Leucon stelde de Atheniërs vrij van de belasting, die drukte op den uitvoer van granen. Ten gevolge van dezen vrijgevigen maatregel steeg de uitvoer tot eene ongekende hoogte, en werd de Krim de voorraadschuur van Griekenland. Theodosia en Panticapaea verhieven zich tot zeer aanzienlijke handelsteden, waar talrijke vreemde kooplieden zich kwamen voorzien van wollen stoffen, bontwerken en al die ingezouten waren, die nog heden een der voornaamste rijkdommen van zuidelijk Rusland uitmaken. Zeker ontvingen de bewoners der Krim in ruil tegen die voortbrengselen al die kostbare manufacturen, die de weelde te Athene in gebruik had gebragt, en waarschijnlijk werden al die schoone kunstgewrochten, die men nog heden in het museum te Kertsch bewondert, door Grieksche kunstenaars vervaardigd. De materialen, waarmede de kolonisten van Taurië hunne steden en paleizen optrokken, zijn ook waarschijnlijk uit Griekenland ingevoerd. Er is in toch geen spoor van wit marmer te vinden noch op de Krim, nog op de noordelijke oevers der Zwarte zee; en nogthans werden er, bij de opgravingen bij Kertsch, eene menigte stukken van dat marmer gevonden; het is zelfs zeer mogelijk dat de groote beeldhouwwerken, gebezigd voor de openbare en bijzondere gehouwen, geheel voltooid uit de grieksche werkplaatsen naar Panticapaea werden afgezonden. Gedurende meer dan drie eeuwen genoot het rijk van den Bosphorus eene gewenschte rust, ondanks de gevaarlijke nabuurschap der Sarmaten, een Scytische volksstam ten oosten van den Don gevestigd. Door eene kloeke en verlichte staatkunde won het rijk in welvaart en rijkdom, tot dat de verovering van Griekenland door de Romeinen al de handelsbetrekkingen in het Oosten kwam verstoren. Omstreeks dezen tijd werden de Bosphoriërs door de Scythen aangevallen, en daar zij zich niet bij machte voelden hun weerstand te bieden, wierpen zij zich in de armen van Mithridates de Groote, die hun staat als een gewest inlijfden bij het rijk van Pontus en er zijn zoon Makharès mede begiftigde. Toen Rome zijn onverzoenbaren vijand ten onder gebragt en door den dood verloren had, schonk het de kroon van het het Bosphorische rijk aan Pharnaces, die zijn vader had verraden; maar de heerschappij van dien zoon van Mithridates bestond enkel in naam, en zijne opvolgers, krachteloos als ze waren en ontbloot van al 't geen de Milesiërs vroeger op den Aziatischen oever hadden bezeten, hingen geheel van de luim der Romeinsche keizers af. (Vervolg hierna.)

[Crimea.03.001] 17 februari 1855 **BESCHRIJVING VAN DE KRIM.** (Overgenomen uit het werk **de Oorlog**, dat voortdurend wordt uitgegeven door H. NIJGH, te Rotterdam). (Vervolg van Nummer 45.) Omstreeks het midden der eerste eeuw van onze jaartelling vielen de Alanen in Taurië; zij verwoestten het grootste gedeelte des lands en vernielden de stad Theodosia, die hun weêrstand had willen bieden. Op hen volgden de Gothen, die op hunne beurt over het schiereiland heerschten; maar die, wel verre van hun overmagt te misbruiken, zich naauw met de overwonnenen verbonden, talrijke koloniën in de noordelijke vlakten schichtten en de velden bebouwden. Nu begon voor het Taurische Chersonesus een nieuw tijdperk van rust en van bloei. Ongelukkig evenwel verkeerden Griekenland, door de Romeinen overheerd, destijds in groot verval; terwijl Egypte, Sicilie en Afrika uitsluitend de Romeinsche wereld van granen voorzagen; Taurië kon zich dan ook, ondanks alle inspanning, niet verheffen boven het nederige standpunt, waarop de gewigtige gebeurtenissen in de eerste eeuw onzer jaartelling voorgevallen, het hadden geplaatst. Te midden van die eerste invallen der barbaren, had de kleine republiek Cherson, afgelegen en moeilijk te bereiken als zij was, hare onafhankelijkheid behouden. Ten tijde van keizer Diocletiaan hadden de Chersonieten, wier gebied zich bijna over de geheele bergstreek uitstreckte, al den

handel tot zich getrokken, die nog gedreven werd tusschen Taurië en eenige gedeelten van de aan de Zwarte zee grenzende landen. Hunnen republieken vormde de magtigste Staat van het schiereiland, toen de oorlog uitbarstte tusschen hen de Sarmaten. Deze hadden zich reeds meester gemaakt van het Bosphorische rijk en het een koning uit hun midden gegeven. De worsteling tusschen die beide natiën duurde bijna een eeuw lang; de Sarmaten werden eindelijk verdreven en de Bosphoriërs smaakten, verlost van het vreemde dwangjuk, op nieuw gedurende eenige jaren de zoete vruchten van rust en vrijheid. Die rust was echter niet van langen duur en zou weldra vervangen worden door de vreeselijkste plaag, die het schiereiland nog geteisterd had. De woeste Hunnen, uit de verre steppen van Azië opgekomen, deden hunnen oorlogskreet weërgalmen aan de oevers van de zee van Azof, en weldra zagen de angstige bewoners der Krim hen die zee overst[r]eken, hunne wilde horden het schiereiland overstroomden, en het oude rijk der Milesiër[s] werd voor altijd vernietigd (375).

[Crimea.03.002] De talrijke koloniën der vereenigde Alanen en Gothen ondergingen hetzelfde lot, en al de welvarende plaatsen die door den landbouw bloeiden, werden in de asch gelegd. De Chersonieten, altijd beschermd door hunne westelijke ligging waren de eenigen, die aan de vernieling ontsnapten, dank zij de, geweldige vaart, waarmede de stroom der Hunnen voortjoeg naar het westen van Europa. Nog zuchtte Taurië onder de vreeselijke rampen, die de komst der Hunnen na zich had geslept, toen, na den dood van Attila hunne terugkeerende verspreide horden nogmaals verwoesting en ellende aanbragten. Thans werden ook de Chersonieten bedreigd en de schrik voor de barbaren deed hun de hulp van het Oostersche Romeinsche rijk inroepen. Keizer Justinianus, die toen te Konstantinopel regeerde, willigde terstond hun verzoek in; maar die gunst kwam hun duur te staan: onder voorwendsel dat hunne verdediging dit vorderde, deed de keizer op de zuidelijke kust twee sterkten oprigten, en weldra was de republiek cijnsbaar aan het keizerrijk geworden. Op het einde van de 7de eeuw (679), werd Taurië overvallen door de Khazaren. Deze horden, die de Hunnen gevolgd waren en zich in Litthauen hadden neêrgezet, waar Attila zelf hun een onafhankelijk rijk had gegrondvest, deden, als beheerschers van een uitgestrekt gebied, Konstantinopel bij hunne nadering sidderen. De Oostersche keizers zochten hunne vriendschap te winnen, en het Byzantijsche hof vroeg zelfs de dochter van den Kalgan of het hoofd ten huwelijk voor den zoon van keizer Leo. Wel bleek de beduchtheid van 't keizerlijk hof gegrond, want nog was er geen anderhalve eeuw verlopen, of reeds hadden de Khazaren, die hunnen naam aan de Krim hadden gegeven, een rijk gesticht, waarvan de grenzen zich in Europa uitstrekten tot over den Donau en in Azië tot aan den voet van den Kaukasus.

[Crimea.03.003] Maar de Khazaren bezweken op hunne beurt voor een nomadischen volksstam, die van de oevers der Wolga kwam afdalen. De overwinnende Petschenegen stelden de wet aan geheel de landstreek, met uitzondering weder van het zuidelijk gebied van Cherson, dat met het Oostersche rijk werd vereenigd. Onder de heerschappij der Petschenegen begonnen handel en nijverheid op het schiereiland weder te bloeijen; het verkeer met Konstantinopel werd hoe langer zoo levendiger, en de Byzantijsche handelaars kwamen zich in de havens van Taurië voorzien van de purperen en fijne stoffen, van de gestikte lakens, van het hermelijn, de tijgervellen en allerlei bontsoorten, van de peper en andere specerijen, die de Petschenegen gingen opkopen in het oostelijk gedeelte van Rusland en tot aan de boorden der rivieren Cyrus en Araxes in Armenië. Anderhalve eeuw bloeide de Krim, destijds nog steeds *Khazarië* geheeten, onder het gezag der Petschenegen; toen werden deze verjaagd, gelijk zij eenmaal de Khazaren hadden verdreven. De ontwikkeling van het Mongoolsche rijk had de Komannen uit hun land verdrongen; zij vielen op de Petschenegen aan en wierpen hen in Azië terug. De Komannen verhieven Soldaja, op de zuidelijke kust van de Krim gelegen, tot hunne hoofdstad; doch, naauwelijks hadden zij hun gezag gevestigd, of zij moesten de plaats weder ruimen voor andere veroveraars en een toevlugtsoord zoeken in meer westelijk gelegene streken. Met de verdrijving der Komannen houden al die voorbijgaande invallen op, die gedurende meer dan tien eeuwen den grond van Taurië met bloed drenkten. Op al die verschillende horden, waarvan de meesten hunnen naam alleen in de geschiedenis achterlieten, volgden twee volkeren, die beiden evenzeer de aandacht verdienen; het eene, overwinnaar van Azië, had het reusachtigste rijk der midden eeuwen gesticht – het andere, ontsproten in eene handelstad van Italië, zou *Khazarië* verheffen tot het middenpunt van 't handelsverkeer tusschen Europa en Azië.

[Crimea.03.004] In 1226 had die gedenkwaardige inval plaats der Mongoolsche Tartaren, waardoor het rijk der Czaren dat ongelukkige tijdperk van slavernij en onderdrukking intrad, dat zulke rampzalige sporen heeft achter gelaten in het nationaal karakter der Moscovieten. Rusland, Polen, Hongarije, werden achtereenvolgens door de benden van den beroemden kleinzoon van Tschinkis-Khan doorploegd, en *Khazarië*, dat zij bij hunne ontelbare veroveringen voegden, werd weldra, onder den naam van *Klein-Tartarije*, de bakermat van een magtigen staat, die zijne onafhankelijkheid tot op het einde der 18de eeuw wist te handhaven. Onder de heerschappij der Mongolen werd Taurië

eerst onderdrukt, maar later kwam het tot verademing, en toen hief het zich weldra op uit zijn verval. Soldaja, aan de Christenen teruggegeven, begon weldra te bloeien en bewees dat de bronnen van wolvaart nog lang niet waren opgedroogd, en dat, nu even als voorheen slechts vrede en rust noodig waren, om de elementen van rijkdom te ontwikkelen, waarmêe de natuur deze landstreek zoo kwistig had bedeed. In weinige jaren verhief Soldaja zich tot de belangrijkste havenstad der Zwarte Zee, en werd het een der groote middenpunten van den handel tusschen Europa en Azië. De groote bloei dezer stad zou echter niet lang duren; een ander volk, met meer ijver bezield dan de Grieken en begaafd met een stoutmoediger handelsgeest, zou weldra een nieuw leven aan het schiereiland schenken. De Genuezen bezaten reeds gewigtige factorijen te Konstantinopel, en hadden sinds lang de gelukkige ligging der Zwarte zee gewaardeerd, en al de voordeelen berekend, die eene centralisatie van de handelsbetrekkingen tusschen Europa en Rusland, Perzië en Indië, door middel van dien waterweg, zou opleveren.

[Crimea.03.005] Beducht dat Venetië hen misschien voor zou komen, wisten zij zich, deels door list, deels door geweld, in het bezit te stellen van het grondgebied, waar eenmaal het oude Theodosia stond, en daar stichtten zij omstreeks 1280 het beroemde Kaffa, dat aan de Genueesche republiek de heerschappij waarborgde over de Zwarte zee en over den daarin gedreven handel. De Genuezen bragten Taurië op ongekende hoogte: de stad Kaffa werd door hare uitgebreidheid, hare bevolking, hare weelde, de mededingster van Konstantinopel, en toen hare consuls ook Cerco, Soldaja en Cembalo in hunne magt hadden weten te verkrijgen, werden zij weldra meesters van de geheele zuidelijke kust der Krim. Later breidden de Genuezen hunne veroveringen ook buiten het schiereiland uit, hunne galeijen drongen door in den Palus Maeotis (zee van Azof), zij ontnamen Tana, gelegen aan den mond van den Don, aan de heerschappij der Tartaren, stichtten eene vesting aan de monding vanden Dniester, richtten talrijke pakhuizen in Colchida of Mingrelië en in de Kaukasische oeverstreken op, en vestigden met geweld eene belangrijke factorij in de keizerlijke stad Trebizonde. Zoo werden de Genueesche koloniën de algemeene stapelplaats der rijke voortbrengselen van Rusland, van Klein-Azië, van Perzië en van Indië; zij bezaten het monopolie van den handel tusschen Europa en Azië, en mogten zich gedurende meer dan twee eeuwen verheugen in eenen verwonderlijken rijkdom, eene schitterende grootheid en welvaart.

[Crimea.03.006] Maar eindelijk taande ook de glansrijke gelukszon, in wier stralen zij zich zoo lang hadden gekoesterd; in 1453 wapperde de maanstandaard van de tinnen der heilige Sophia-kerk, en de betrekkingen tusschen de Krim en de Middellandsche Zee werden verbroken, de Genueesche stichtingen vervielen, en de republiek die aan het behoud daarvan wanhoopde, deed ze over aan de Bank van Sint George. Deze overdragt, den 15den Nov. 1453 gesloten, verbrak den band tusschen de koloniën en de moederstad; ontmoediging en verdeeling van krachten waren er het gevolg van; het consulaire gouvernement, vroeger zoo beroemd om zijne eerlijkheid en zijne deugden, nam nu weldra door trouwelooze handelingen de Tartaren tegen zich in, in plaats van te trachten hen aan zich te verbinden en vereenigd de Porte te weêrstaan; ja, het had voor goud zijne hulp veil voor al de partijen, die de Krim toenmaals verscheurden. Zulk een toestand kon niet lang duren. Op den 6den Junij 1473 moest Kaffa zich dan ook op genade of ongenade aan de Turken overgeven, en weinige maanden later waren al de door de Genuezen bezette punten in handen der Ottomannen gevallen. Nu hielden alle handelsbetrekkingen met Rusland en Azië op; vergeefs kochten de Venetianen van de Turken het regt, om de Zwarte zee te mogen bevaren voor eene jaarlijksche schatting van 10.000 dukaten, ook zij werden verdreven, de doortogt door den Bosphorus werd aan al de westelijke volken ontzegd, en alleen de Turken en de Grieksche bewoners van den Archipel, hunne onderdanen, vermogten de Zwarte of Azofsche Zeëen te bezoeken. Andere wegen werden er nu voor den handel geopend: Smyrna werd thans ten stapelplaats verheven, terwijl ontdekking van Vasco de Gama weldra eene geheele omwenteling in dien handel te weeg bragt. (Vervolg hierna.)

[Crimea.04.001] 18 februari 1855 **BESCHRIJVING VAN DE KRIM.** (Overgenomen uit het werk **de Oorlog**, dat voortdurend wordt uitgegeven door H. NIJGH, te Rotterdam). (Vervolg van Nummer 48.) Onder de regering der eerste Khans, cijnsbaar aan de Porte, verloor de Krim al het gewigt, dat landbouw en handel haar vroeger had geschonken. Gedurige oorlogen, onophoudelijke opstanden, aangeblazen door eierzuchtige hoofden, nu eens begunstigd, dan weder veroordeeld door de Porte, en bovendien de nog sterk ingewortelde gewoonten van een zwervend leven, — dit alles hield gedurende een reeks van jaren alle nieuwe ontwikkeling tegen. Eindelijk echter behaalden de rijkdom en de vruchtbaarheid van den grond, die zoo ruimschoots voorzien kon in de behoeften zijner bewoners, de zege op het bewegelijke karakter der Tartaren; valleijen en heuvels werden met dorpen bedekt; de inwendige rust deed al de takken van nijverheid herbloeien; het graan golfde op nieuw op de welige akkers, de veestapel werd verbeterd, de vischvangst herleefde, de zoutgroeven werden heropend, de bosschen leverden hunne schatting wederom op, en weldra zag Klein-Tartarije eene menigte

schepen in zijne havens terug. Wel was de handel met midden-Azië voor altijd verloren gegaan, maar de uitvoer van inlandsche voortbrengselen en van die, welke uit Rusland werden aangevoerd langs den Don en over de zee van Azof, - die uitvoer was meer dan voldoende om welvaart onder de bevolking te verspreiden. Ook Kaffa begon zich weder te herstellen en werd, even als ten tijde der Genuezen, het middenpunt van den handel des lands; de bloei dezer stad nam zelfs dermate toe, dat de Turken haar den naam schonken van *Koutchouk-Stamboul*, dat is Klein-Konstantinopel. De heerschappij der Khans strekte zich destijds in Europa en Azië uit, van de oevers van den Donau tot aan den voet van 't Kaukasische gebergte, en zelfs de ontembare bergbewoners van Circassië bragten meermalen hulde aan de gezagvoerders in Taurië. De Mahomedaansche bevolking scheidde zich af in twee groote deelen: de afstammelingen van de eerste veroveraars, meer bijzonder Tartaren geheten, en de Nogaiërs of Nogajers, nomadische stammen, die zich, na de verovering van Khazarië, onder de bescherming kwamen stellen der opvolgers van den beroemden Batou-Khan.

[Crimea.04.002] De eersten, de Tartaren die zich vermengd hadden met de overblijfselen der oude bevolkingen van Taurië, vormden het beschaafde gedeelte der natie; zij hadden de bergstreken in hun bezit, bewoonden de steden en dorpen en legden zich met goed gevolg op nijverheid en landbouw toe. De Nogaiërs daarentegen leefden in zekere mate geheel onafhankelijk in de groote vlakten van Zuidelijk Rusland, waar zij zich uitsluitend bezig hielden met veeteelt. Zij waren destijds in vijf voornamelijk horden verdeeld: die van Boudjiak, die de vlakten van Bessarabie, van de monden van de Donau tot aan den Dniester, bewoonde; die van Jedisan, de gewigtigste, die 80,000 ruiters bijeen kon brengen en hare tenten opsloeg tusschen den Dniester en den Dnieper; die van Djamboïlouk en van Jedickhoul, waarvan de afstammelingen nog heden op het grondgebied te vinden zijn, dat hunne vaders van de oevers van den Dnieper tot aan de westelijke kusten van de zee van Azof innamen; eindelijk de stammen van Kouban, die rondzweerven in de steppen tusschen den Dnieper en den Don, tegenwoordig het domein der Kozakken van de Zwarte zee. Al die verschillende stammen konden des gevorderd meer dan 400,000 man troepen op de been brengen. Zoodanig was de politieke gesteldheid van Klein-Tartarije, toen de Russen de oevergewesten van de Azofsche en Zwarte zeeën aan hun gebied zochten te onderwerpen.

[Crimea.04.003] Wij zullen thans moeten nagaan, hoe de Krim met het Russische rijk is verbonden geworden. De eerste pogingen van Rusland om de Krim in bezit te krijgen, dagteekenen reeds van het midden der 17de eeuw; maar eerst in 1689 werd de Krim gewapenderhand aangevallen. Peter de Groote verscheen eensklaps met een machtig leger in de nabijheid van Perekop, destijds Orkapi geheeten, en drong in het schiereiland door. Het liet zich aanzien alsof hij zich zonder slag of stoot daarvan meester zou kunnen maken; maar Khan Selim verzamelde zijne getrouwen, trok den vijand tegen en dreef hem terug. Deze nederlaag, die den Czaar een groot deel zijner beste troepen kostte, scheen hem eenigen eerbied te hebben ingeboezemd voor de Tartaren, die hij tot nog toe zeer weinig had geteld; het duurde toch eenige jaren eer hij hen weder kwam bestoken. In 1696 ondernam hij eenen nieuwen veldtocht, en nu gelukte het hem, ofschoon niet zonder groote inspanning, de gewigtige steden Azof en Taganrog in te nemen. Nu ook werd het denkbeeld rijp bij Peter de Groote om, het kostte wat het wilde, de heerschappij te verkrijgen over de Zwarte zee. Hij vaardigde eene ukaze uit, waarbij hij zijn volk aanspoorde hem door geldelijke offers in staat te stellen tot den heiligen en glorierijken aanval, dien hij in den zin had. Edelen, kooplieden en priesters, allen beijverden zich om de schatkist te stijven, en Peter vond zich in staat gesteld een geducht leger onder de wapenen te brengen. Hij zou dat leger echter niet in persoon aanvoeren. Uit zijn timmermans-huisje te Zaandam zond hij het bevel tot den aanval, en het leger, gehoorzaam aan het keizerlijke woord, al werd het van verre door *Peterbaas* gegeven, rukte op naar de Krim en maakte zich spoedig meester van de vesting Perekop. Toen Peter daarna in zijn rijk was teruggekeerd begon hij met vloten te doen bouwen, zijne legers te vermeerderen en zijne grensvestingten te versterken. Turkije, dat altijd een wakend oog op Rusland hield, vroeg uitleg van die krijgsvolke toebereidselen; maar de czaar antwoordde, dat hij meester was in zijn eigen land en dat hij er doen kon wat hij wilde, zonder de vergunning des sultans te vragen. Dit antwoord was niet zeer geschikt, om Turkije te bevredigen en gerust te stellen; daarbij kwam dat het verlies van Azof nog niet was vergeten en dat men die stad gaarne wilde terug winnen.

[Crimea.04.004] De Porte verklaarde den oorlog aan zijn nabuur, en Khan Dewlet deed een inval op Russisch grondgebied. Czaar Peter beraamde terstond maatregelen voor een grooten en, zoo hij hoopte, laatsten veldtocht tegen Turkije. Admiraal Apraxin werd naar Azof gezonden, en Peter zelf trok haastig naar de Pruth, ter ondersteuning van een zijner legerhoofden, die door honderd duizend Turken onder den groot-vizier Baltigie werd bedreigd. Het was bij deze gelegenheid dat keizerin Katharina, de vroegere soldaten-vrouw, het Russische leger van volkomen ondergang redde. Toen Czaar Peter te Jassy aankwam, vernam hij daar slechte tijdingen: de hospodar van

Wallachije, op wiens hulp hij gerekend had, was heimelijk tot de zijde van Turkije overgegaan; een sinds lang verwacht transport van levensmiddelen bleef uit; de troepen waren door ziekte overvallen; zwermen van insekten verwoestten de akkers en de brandende zonnegloed droogde de stroomen en beken uit. Peter begreep dat hij zoo spoedig mogelijk moest trachten de Pruth tusschen hem en den vijand te stellen, hij trok die rivier over en wilde den Turken verhinderen hem te volgen, doch het was te laat; de vijand bevond zich reeds aan de overzijde. De beide legers lagen nu dicht in elkanders nabijheid; maar de Russen bevonden zich in ellendigen toestand; honger en dorst teisterden hen op vreeselijke wijze, en terwijl ze in het gezigt waren eener rivier, stierven honderden hunner van dorst, want de Turken hielden de overzijde bezet en beletten den Russen door hun geschut het water te naderen. Peter trachtte onder bedekking van den nacht onbemerkt terug te trekken; maar de Turken hadden alle doorgangen bezet, en op den 20sten Julij 1711 kwam het tot een veldslag, waarin de Muzelmannen de zege behaalden.

[Crimea.04.005] In den nacht, die op den slag volgde, ontdekte keizerin Katharina haar gemaal een plan, dat zij beraamd had om verder bloedvergieten te voorkomen, en den volgenden dag werd dat plan ten uitvoer gelegd. Zij zond al hare juweelen en bontwerken ten geschenke aan den groot-vizier, die het Turksche leger kommandeerde, benevens eene som geld om onder de leden van den raad te worden uitgedeeld. In den brief, die deze geschenken begeleidde, schreef Peter aan den groot-vizier, "dat, als hij zoo ongelukkig was geweest Zijne Hoogheid te mishagen, hij gereed was de redenen van beklag uit den weg te ruimen; maar dat hij hem bezwoer verder bloedvergieten te voorkomen en zijn geschut te doen zwijgen." Eenige uren na afzending van dien brief, deed Baltigi werkelijk de vijandelijkheden staken, doch hij vorderde als eerste vredesvoorwaarde het onmiddellijk terugtrekken van de Russische legers, het verlaten van Azof en het omliggend grondgebied en het sloopen van eenige vestingen. Het traktaat van vrede, bekend onder den naam van traktaat van de Pruth, werd op die grondslagen gesloten. Twintig jaren later schonden de Russen den vrede, dien zij zelf hadden begeerd, en vernielden zij Azof. Vervolgens trokken zij op naar de Krim, verwoestten het grootste gedeelte van het schiereiland en hielden dat drie maanden lang bezet. 't Bleek thans duidelijk, dat Rusland het op de verovering van de Krim had gemunt, en in 't volgende jaar kwamen de Turken de Russen voor, daar zij eene genoegzame magt hadden vereenigd, om hen bij een vernieuwden aanval terug te drijven.

[Crimea.04.006] Katharina II, die in 1762, na den dood haars gemaals Peter III, Ruslands troon beklom, volgde de politiek van Peter de Groote tegenover de Krim met ijver op. Toen zijn in 1770 de Porte had gedwongen haar den oorlog te verklaren, zond zij graaf Romanzow aan 't hoofd van een magtig leger naar de Krim. De stad Bender werd te vergeefs door dien veldheer belegerd, en Khan Kaplan trok aan het hoofd van 80.000 Tartaren tegen den vijand op. Reeds had men eene maand van afwisselend geluk aan de oevers van de Pruth gestreden, toen de Russische generaal eene rugwaartsche beweging maakte; de Tartaren verlieten hun kamp en vielen dien terugtrekkenden vijand aan, doch deze maakte spoedig front en, ondanks een Turksch leger den Tartaren te hulp kwam, behaalde Romanzow eene volkomene overwinning. De steden Ismailow, Bender, Ackerman vielen daarop den Russen in handen. Maar nog altijd was de Krim niet overheerd. Om dit lang gewenschte doel eindelijk te bereiken, zond de keizerin in 1772 geheime agenten naar het schiereiland, ten einde de bevolking tot opstand aan te zetten; bovendien verscheen vorst Dolgoroucki met een leger voor Perekop. Het zwaard voltooide, wat de list begonnen had: de Tartaren, die hunne grenzen trachtten te verdedigen, werden geslagen, en Dolgoroucki rukte zegevierend de Krim binnen, en ontving van de keizerin den eernaam van *Krimsky*. Kort daarna kwam er een wapenstilstand tusschen Turkije en Busland tot stand en werden de voorwaarden tot het sluiten van den vrede te Fokshiani besproken. De eischen der keizerin bleken echter te hoog, de onderhandelingen bleven zonder gevolg en de vijandelijkheden werden hervat. Katharina had zich echter den tijd van rust ten nutte weten te maken; zij had den Khan van de Krim heimelijk voor zich weten te winnen en hem overgehaald om zich onafhankelijk van de Porte te verklaren en onder de bescherming van Rusland te stellen. De oorlog tusschen Rusland en Turkije werd eerst geëindigd door het bekende traktaat van Kainardji, gesloten den 25sten Julij 1774, waarbij de onafhankelijkheid van den Krim door den Sultan werd erkend. (*Vervolg hierna.*)

[Crimea.05.001] 19 februari 1855 **BESCHRIJVING VAN DE KRIM.** (Overgenomen uit het werk **de Oorlog**, dat voortdurend wordt uitgegeven door H. NIJGH, te Rotterdam). (*Vervolg van Nummer 49.*) Maar Dewlet III, die tot de waardigheid van Khan werd geroepen, was Turksgezind; Katharina zocht zich door geld en kostbaarheden een aanhang te winnen en toen de bevolking in opstand begon te raken, rukte een Russisch leger het schiereiland binnen: de Khan werd afgezet, en een gunsteling der keizerin, Sahim Gherai of Guerei, in zijn plaats gesteld. Te vergeefs trachtte Porte Dewlet III in zijne regten te herstellen. Dahim Gherai bleef meester in de Krim. Hij zond een

gezantschap naar Petersburg om de keizerin te verzoeken, de Krim onder hare hooge bescherming te nemen; Katharina willigde dit verzoek gaarne in en begon met den Khan eene garde van Russische soldaten te geven. Men zegt, dat deze lijfwacht opzettelijk naar de Krim werd gezonden om daar te worden vermoord, opdat de keizerin, onder voorwendsel van hun dood te wreken, het schiereiland nogmaals zou kunnen doen bezetten. Hoe dit zij, het geschiedde alzoo: de lijfwacht werd door de Tartaren overvallen en verslagen, en Katharina zond eene nieuwe expeditie naar de Krim, onder bevel van vorst Prozorowsky, op wiens nadering de vijanden van Sahim de vlucht namen. Wel verbond Rusland zich in 1779, na een nieuwen oorlog met Turkije, om de Krim weder te ontruimen; maar de Khan was en bleef slechts een werktuig in de hand van de keizerin, en, terwijl zij hem op zijn verzoek eene benoeming toezond in het Russische leger en hem met het grootkruis der St. Anna orde versierde, maakte zij van den anderen kant van die gunstbewijzen gebruik, om door hare agenten en haar goud de bevolking tegen den armen Khan op te zetten, die zijne waardigheid zoo ver vergat en de nationaliteit met voeten traptte.

[Crimea.05.002] Weldra werd Sahim genoodzaakt naar Taganrog te vlugten; nu rukte een Russisch leger onder Potemkin op om hem te ondersteunen; hij werd in zijne hoofdstad teruggebracht en daar op nieuw door de hoofden als Khan erkend. Dit had de keizerin niet vermoed, doch zij liet er zich niet door uit het veld slaan; zij droeg haar gezant te Konstantinopel op, te bewerken dat de sultan zich onzijdig zou houden bij de onlusten, die in de Krim mogten ontstaan. Ten hoogste verontwaardigd over de inblazingen van Rusland, zond de Porte een pacha naar het eiland Taman, om er in 's Sultans naam bezit van te nemen, waarop Sahim, door de keizerin daartoe aangezet, op zijne beurt een afgezant naar dien pacha afvaardigde, met bevel terug te trekken. In plaat» echter van aan deze onbeschaamde aanmaning gevolg te geven, deed de pacha den afgezant van den Krim openlijk ter dood brengen. Thans had de keizerin een nieuw voorwendsel gevonden om zich, zonder de Porte te ontzien, van de Krim meester te maken. Zij dwong de Imans en andere Tartaarsche hoofden op straffe des doods den eed van getrouwheid aan haar af te leggen en vaardigde een manifest uit om haar bedriegelijk gedrag te vergoelijken. Daarin kwam onder anderen het volgende voor: «Vermits onze laatste oorlog tegen het Ottomannische rijk met volkomen goed gevolg werd gezegend, hadden wij zonder twijfel het regt de Krim in te lijven in ons rijk. Nogtans hebben wij, in onze vurige begeerte om de openbare rust te verzekeren en eene goede verstandhouding tusschen ons hof en dat van Turkije te doen geboren worden, niet gearzeld deze en andere veroveringen op te geven. Dit was de reden die ons bewoog de vrijheid en onafhankelijkheid te bedingen der Tartaren, die reeds door onze wapenen overwonnen waren, in de hoop op deze wijze voor altijd weg te nemen alle oorzaak van oneenigheid of verkoeling tusschen Rusland en Turkije..."

[Crimea.05.003] Zoo luidde de aanhef van het manifest, terwijl het slot aldus was gesteld: "Bezield door den opregten wensch om den vrede, bij traktaat met de Porte gesloten, te bevestigen en te handhaven, gelooven wij geregtigd te zijn een einde te maken aan de beroeringen in de Krim. Daartoe moeten wij het genoemde schiereiland van de Krim, het eiland Taman en Kuban aan ons rijk hechten; hetgeen niet meer dan eene billijke schadeloosstelling is voor de nadeelen die wij geleden hebben, en voor de bezwaren, ondervonden bij onze pogingen om vrede en rust te handhaven." Op den 27sten Juni 1783 rukte Potemkin met een leger van 70.000 man naar de grenzen van de Krim; generaal Repnin volgde hem met 40.000 man, terwijl een derde leger onder Romanzow te Kiow bijentrok. Te gelijker tijd werd de vloot in de Zwarte zee strijdvaardig gemaakt. Maar Turkije was te zwak om oorlog te voeren, het gaf de voorkeur aan onderhandelingen. In 't volgende jaar werd een nieuw traktaat gesloten, waarbij de keizerin door Turkije als souvereine over de Krim, het eiland Taman en een gedeelte van Kuhan werd erkend. Zoo zag Katharina dan eindelijk haren eisch vervuld, terwijl zij een uitgebreid grondgebied, anderhalf millioen onderdanen en de heerschappij over de Zwarte zee aan hare kroon verbond. Maar zij moest ook trachten te behouden wat zij verkregen had, en daar zij vreesde dat velen onder de vrijheidliebende Tartaren zich niet lang gewillig zouden krommen onder haar juk, deed zij er eenige duizenden naar Siberië overbrengen. Drie jaren later deed Katharina hare plegtige intrede in de Krim, en haar bezoek aan het schiereiland was eene opvolging van schitterende feesten, die een zonderling contrast vormden met den ellendigen toestand van het wingewest.

[Crimea.05.004] Aldus was het rijk der Tartaren geheel in de magt van Rusland geraakt, nadat gedurende vijftig jaren de dan eens geheime, dan weder openlijke en gewapende aanvallen van dien kolossus het hadden geschokt en beroerd, het allengs uitgeput en eindelijk geheel opgelost hadden. Nu verdwenen weldra, de laatste overblijfselen van den bloei van dat Taurië, dat zoo dikwijls verwoest was geworden, maar dat zich telkens weder uit zijne puinhoopen had opgeheven. Reeds in 1778 had Rusland de emigratie van al de Armenische en Grieksche bewoners van 't schiereiland bewerkt, en men had eener nijvere bevolking vrijwillig, gelijk Rusland voorgaf,

vruchtbare streken zien verlaten om zich in de woeste steppen van den Don en van de zee van Azof te gaan nederzetten. Ter zelfder tijd begon, ook onder den invloed van het keizerlijk gezag, de emigratie der Tartaren en Nogaiers; sommigen hunner zochten een toevlugtsoord op het Turksche grondgebied, terwijl anderen zich vereenigden met de Kaukasche bergbewoners. Toen de Russen eindelijk voor goed bezit van het schiereiland hadden genomen, verlieten nog meer Muselmannen hun geboortegrond. Reeds was de geheele stam van Jedisan verdwenen, toen het gezag der Czaren zich tot den Dniester had uitgestrekt; de Tartaren, die de streken tusschen den Dnieper en de zee van Azof bewoonden, verhuisden minder algemeen, want reeds vóór de verovering van de Krim, waren zij door keizerlijke legers ingesloten geworden.

[Crimea.05.005] Het schiereiland zelf, waar de bevolking zich meer blijvend en vast had gevestigd en dat het middenpunt uitmaakte van de Tartaarsche beschaving en magt, had ook het meest te lijden, het werd verwoest en met bloed gedrenkt; het verloor meer dan negen tiende gedeelte zijner bevolking; de steden werden geplunderd en vernield; de akkers bleven onbebouwd en woest; ellende en armoede vervingen welvaart en bloei. Sedert verliepen zestig jaren, gedurende welke het Russisch gezag met den geringsten tegenstand ontmoette, en geen enkele opstand had te onderdrukken, en nogtans, zelf ondanks het herstel van den vrijen doortogt door den Bosphorus, kon Taurië zich niet opheffen uit den diepen afgrond, waarin het gestort was tengevolge der gebeurtenissen op het einde der 18de eeuw. Wel verrezen er op de zuidelijke heuvels prachtige landhuizen, wel heerschten daar weelde en overvloed; maar de levenskrachten van het volk werden verdrukt en ondermijnen, de inlandsche nijverheid en landbouw vernietigd; juist die ongestoorde rust, waarin de zoo verminderde Tartaarsche bevolking verzonken is, zonder dat zij er eenig voordeel van trekt, bewijst dat alle bronnen van welvaart zijn opgedroogd, dat alle morele geestkracht is uitgedoofd, ouder het doodende stelsel der Russische administratie.

[Crimea.05.006] Toen Rusland zijn gezag voor goed in de Krim had gevestigd en de kalme gevolgd was op de jammeren, die de Moskovische legers hadden teweeg gebracht, scheen het alsof het keizerlijk gouvernement de laatste vonken der welvaart van 't schiereiland wilde oprakelen. Keizer Alexander vooral was bezield met goede voornemens omtrent de Krim, wier hulpbronnen hij kende. Maar de slechte loop der administratie bleef dezelfde en men bepaalde zich tot halve maatregelen: douanen en quarantaines werden geregeld; Kaffa ontving den naam van Milesische kolonie: eenige Duitsche dorpen werden gesticht, thans nog ten getale van negen aanwezig die 1800 zielen tellen; aanzienlijke gedeelten land werden aan Russen en vreemden afgestaan; wijngaarden werden geplant, en men wendde zelfs pogingen aan om olijven te teelen, maar de levensvragen werden niet opgelost; men bekreunde zich niet om middelen van vertier op te sporen en handelsbetrekkingen aan te knopen en het gouvernement, getrouw aan zijn verbodsstelsel, sloot alle handelsvrijheid uit en ontnam aldus aan de Krim het eenige middel om tot een nieuw leven te geraken. Kaffa, dat eerst een der voornaamste havens van zuidelijk Rusland scheen te zullen worden en zich daartoe bijzonder goed eigende, werd weldra achter gesteld voor Kertsch. Het oude Theodosia moest onderdoen voor het oude Panticapaea, de Milesische kolonie moest wijken voor de oude hoofdstad van het Bosphorische rijk, en dit, ofschoon de haven van Kertsch, die soms gedurende drie tot vier maanden ontoegankelijk is, veel minder veilig en goed was dan de uitmuntende, altijd opene en vrije haven van Kaffa, en ofschoon die laatste stad oneindig beter gelegen is in de nabijheid van vruchtbare oorden, dan Kertsch dat zich bevindt aan den uithoek van een schaarsch bevolkt en onvruchtbaar schiereiland.

[Crimea.05.007] Evenwel werd Kertsch in 1827 verheven tot eene haven van de eerste klasse, en voorzien van eene douane voor uit- en invoer en van een lazaret voor de quarantaine, die er zeer gestreng is en meer dan dertig dagen duurt. De stad begon zich weldra te ontwikkelen, maar die ontwikkeling was slechts gekunsteld, en de maatregelen van quarantaine en douane, die zeer kostbaar en belemmerend zijn voor de schepen, die uit en naar de zee van Azof stevenen, doen den handel natuurlijk kwijnen. De havenstad Kertsch heeft dus gelijk trouwens te voorzien was, de schitterende verwachtingen, die men dwaas genoeg voor haar koesterde, niet verwezenlijkt; zij heeft de eenmaal zoo beroemde Genuesche kolonie in hare wederontwikkeling gefnuikt, der Krim haar commercieel gewigt ontnomen, de havens in de zee van Azof benadeeld door de vaart te belemmeren, en dit alles zonder er zelve eenig blijvend voordeel van te trekken.

[Crimea.06.001] 25 juni 1855 **Kertsch en Yenikale** Onlangs is te Petersburg de tweede druk van een werk verschenen, getiteld: "De Krim met Sebastopol, Balaklava en andere steden, benevens eene beschrijving van hare stroomen, meren, bergen en dalen als ook van hare geschiedenis, bewoners, wetten, gewoonten en leefwijze, door Th. A. Fedorow. Met drie stadsgezigten en platte gronden." In deze monographie vindt men eene beschrijving van Kertsch en Yenikale die steden welke dezer dagen zoo gemakkelijk door de bondgenooten zijn genomen. Uit de volgende regelen, ontleend aan het

hierboven genoemde werk, kan men licht opmaken, hoe gewigtig deze verovering is, niet alleen uit een staatkundig- of handels-, maar ook uit een wetenschappelijk oogpunt beschouwd, ondersteld namelijk, dat men een gepast gebruik make van de zich daar bevindende, gedeeltelijk zeer kostbare oudheden en de voorloopige tijdingen nopens balddadige berooving van het museum te Kertsch zich niet bewaarheden. Kertsch, het oude Pantikapea, de zetel van den Bosporischen vorst, ligt van Petersburg 2057, van Moskau 1413 en van Simferopol 201 wersten verwijderd, aan een diepe bogt of baai, die den Cimmerischen Bosporus afsluit, en beslaat eene vrij groote vlakke, daar het zich aan den noordelijken oever der baai, op haar vlakke, haar omgevene heuvelen uitbreidt.

[Crimea.06.002] Pantikapea werd, even als alle steden, die van de beide oevers van den Cimmerischen Bosporus gelegen zijn, gegrondvest door de Milesiers in de eerste helft der zesde eeuw vóór Christus geboorte. Waarschijnlijk was de regering dezer stad, zoo als in alle handels-kolonien, in den beginne eene democratische, doch de geschiedenis zwijgt over de eerste en mogelijk schoonste jaren van haar staatkundig aanzijn en Pantikapea treedt bij haar het eerst op als hoofdstad des vorsten van den Bosporus. Het tegenwoordige Kertsch is de hoofdplaats van het district, dat het afzonderlijke Kertsch-Yenikahsche stadsgouvernement uitmaakt, en werd eertijds door de Russen "Krtschew," door de Italianen en Genuezen op het geluid af "Tscherkio" genoemd. In de laatste twintig jaren heeft Kertsch door velerlei aanbouw het tegenwoordige aanzien eener Europesche stad verkregen. Kertsch is de Turksche benaming eener burgt, die bij de geograpben van de veertiende eeuw onder den naam van Bosporus of Waspro en Pandiko bekend was. Het werd naar alle waarschijnlijkheid door de Genuezen gebouwd aan den havenkant van het oude Pantikapea, aan den voet des heuvels, waar zich de puinen dier stad bevonden. Toen Kertsch in 1771 onder Russische heerschappij kwam, omgaven vijf à zes honderd lage hutten de burgt, die uit zandsteen was opgetrokken en een ronden vorm met vooruitstekende hoeken had. Het grootste gedeelte dezer hutten werd afgebroken, en ter verdediging van de haven een fort gebouwd in den vorm van eene star. Doch die sterkte was zeer onbeduidend daar zij beheerscht werd door den Mithridates-berg, waardoor Kertsch dan ook tot armoede en vergetelheid verviel.

[Crimea.06.003] Ten jare 1821 trok de ligging dezer plaats, met opzigt tot den handel, de aandacht van Keizer Alexander tot zich, die Kertsch tot eene zeehaven verklaarde. Het fort bestaat thans niet meer en eene openbare markt heeft de plaats daarvan ingenomen. Als eenig gedenkteeken uit de middeleeuwen is er aan het strand een toren blijven staan, die daarom ook nu gespaard wordt. Eertijds gingen de graan-transporten van den Don en de noordelijke kusten der Azofsche Zee door Taganrog; doch de zandbanken dezer zee de hevige winden en de voorzigtigheids-maatregelen, die men langs deze geheele kust moest in acht nemen, vertraagden deze reis aanmerkelijk zoodat een schip uit het Zuiden van Europa slechts eenmaal 's jaars in de Azofsche Zee lading kon innemen. De oprigting eener opzettelijke inrigting te Kertsch, maakte het in acht nemen van de quarantaine veel gemakkelijker dan voorheen inden ganschen omtrek der Azofsche Zee het geval was, en door den opbouw van uitgebreide magazijnen werd de vaart naar Taganrog des te minder noodzakelijk, daar ook te Kertsch eene uitstekende reede werd aangetroffen. De quarantaine-gebouwen zijn vier wersten van de stad op eene in zee vooruitstekende steenachtige landtong gebouwd, waar eens Grieksche stad Marmikion gestaan had. Wegens het drabbige vaarwater kunnen de schepen niet tot de kaai van Kertsch naderen, doch zij blijven in de nabijheid der quarantaine, waar de zee zeer diep en een zeer goede ankergrond is. De quarantaine-inrigting van Kertsch is door al wat de voorzigtigheid en zorg ter beveiliging tegen verbreiding van ziekten kunnen ingeven eene der voortreffelijkste van dien aard in Europa.

[Crimea.06.004] Zij alleen bevat alles tezamen, wat men goeds en nuttigs vindt in de quarantaines van Marseille, Genua, Livorno en Triest. Buitendien is zij naar een nieuw plan gebouwd, dat, naar mate van het toenemend verkeer vergroot kan worden. In de quarantaine-inrigting van Kertsch blijven alle schepen liggen, die uit den Levant komen en Russische waren halen, welke door kustvaarders uit Taganrog worden aangevoerd. Door verloop van tijd kan Kertsch eene der gewigtigste stapelplaatsen worden van den handel tusschen Europa en Azië. Als een voordeel van de haven te Kertsch kan men ook de mogelijkheid aannemen, niet alleen dat zij den bewoners der Zwarte Zee een plaats biedt, om hunne waren af te zetten, maar ook om zelfs met de ruwe Kaukasische volksstammen betrekkingen aan te knopen, die door den staf van Mercurius konden worden bevorderd. In Kertsch is vooral eene kerk opmerkenswaardig, die den naam draagt van Johannes den voorlooper (den dooper) en reeds twaalf eeuwen bestaat. De koepel van dit prachtige gebouw wordt geschoord door vier reusachtige zuilen van grijs marmar, welker voetstukken reeds dieper dan eene sashene in de aarde zijn gezonken. Eene menigte inscripties, basreliefs, zuilen-ruïnen, enz., die in dezen kerk gevonden worden leiden tot het besluit, dat zij door de eerste Christenen,

die zich in deze streken hebben nedergezet, is gebouwd, en dit wel uit de puinen des tempels van den beroemden Aesculaap van Pantikapea, van wien de oude schrijvers dikwijls gewag maken.

[Crimea.06.005] Ook luidt de overlevering, dat deze kerk werd gebouwd op de plaats, waar eene andere was opgerigt door een der apostelen, die aan de kusten der Zwarte Zee was gekomen, om het heilige Evangelie te prediken. Hier vertoont men een op een perkament geschreven, dat, volgens de meening van verscheidene archeologen, voor het minst uit de zesde eeuw moet zijn. Vele gebrokene Grieksche basreliefs en zuilen liggen in de verschillende hoeken van het kerkhof verstrooid, onder anderen eene vrouwelijke statue, het werk van een krachtigen beitel, terwijl de romp van een mannenbeeld, dat daar ook gevonden wordt, van veel minder waarde is. Jammer, dat zelden bij eene dezer statuen het hoofd behouden is gebleven. Bij hun eersten inval in de Krim, hebben de Tartaren uit barbaarsheid en bijgeloof de tempels verwoest, de gedenkstukken der schoone kunsten vergruisd, en de kostbare overblijfselen van de Grieksche en Romeinsche kunst tot den opbouw van vestingwerken en moskeen gebruikt. In de stad en bijna in haar middenpunt, verheft zich een tamelijk groote loodregt in zee nederdalende berg, die de berg van Mithridates genoemd wordt. Op zijn top bevindt zich een met ontzaggelijke steenen bedekte graf heuvel, die het graf van Mithridates heet. De berg is op vele plaatsen doorzocht geworden en men heeft er eene menigte menschenbeenderen en munten van eene hooge oudheid gevonden.

[Crimea.06.006] Thans staat op den top des bergs een museum, waarin alle, in deze grafplaats en hare omtrek gevondene voorwerpen worden bewaard. De voorgevel van dit museum herinnert aan den ouden Theseus-tempel te Athene. Uit het Museum komt men in de stad door middel van eenen prachtigen trap die uitloopt op het met arcaden omgevene marktplein. Onder de gebouwen van Kertsch moeten wij nog gewagen van de keizerlijke fabriek van stoommachines, die de stoombooten van Nieuw-Rusland en Kaukasie vervaardigt en in het jaar 1846 werd opgerigt. Kertsch bevat 13,106 inwoners, van welke de meeste Grieken zijn. Met leedwezen moet men opmerken, dat deze Grieken even als hunne voorgangers de Tartaren, uit hun nieuw, zoo rijk bedeed vaderland niet die voordeelen hebben weten te trekken, die het in staat is, hun te bieden. De bekoorlijke dalen en heuvelen van Pantikapea zijn tot den huidigen dag nog onbebouwd en worden uitsluitend gebruikt tot voedsel voor talrijke kudden rundvee en schapen, terwijl de bekwame hand der landbouwers hieruit alle op aarde bekende graansoorten en vruchten zou kunnen doen ontspruiten. In dit opzigt is het voldoende, hier slechts aan te halen, dat de kaperstruik, die zoo teêr en voor koude zoo gevoelig is, in de omstreken van Kertsch aan de zeekust zonder eenige zorg der menschenhand van zelve tiert, en dat de wijn, die daar verkregen wordt, tot de beste wijnen van het Krimsche schiereiland behoort. De Grieken van Kertsch houden zich grootendeels met de vischvangst bezig, voornamelijk met die van haring en steur, van welke deze plaats groote voordeelen trekt.

[Crimea.06.007] De steur wordt hier op de Hollandsche wijze gezouten en naar het binnenste van Rusland gevoerd. Het daartoe benoodigde zout leveren de Aputskische en Tscherufskische meren in de nabijheid van Kertsch, waaruit jaarlijks bijna een half millioen pond zout wordt verkregen. In de omstreken van Kert[s]ch liggen ook zwavel- en naphatabronnen, waarmede de bewoners evenzeer volstrekt geene winst weten te doen. Buitendien vindt men hier overblijfselen van een ouden waterval en aanzienlijke schelpkalkgroeven. Twaalf wersten van Kertsch ligt de baai van Kamusch-Burunn, bekend wegens de winstgevende haringvisserij, die hier jaarlijks plaats heeft. De handel van Kertsch is niet zeer aanzienlijk, daar de schepen zich hier slechts tot het houden van hunne quarantaine heen begeven. Het grootste deel der vreemde koopwaren wordt, nadat de quarantaine in Kertsch verstreken is, op schepen, uit vreemde havens, zoowel als op kustvaarders ter betaling van de tol naar Taganrog gebragt. Aan het tolkantoor van Kertsch wordt slechts een klein gedeelte der buitenlandsche waren aangegeven, zoo als boomolie, ruwe suiker, koffij, gedroogde en verse vruchten, Grieksche wijnen, tabak, Turksche katoenen en zijden waren. Deze producten worden grootendeels te Kertsch en in de naburige plaatsen van het Krimsche schiereiland verbruikt. Het voornaamste artikel, dat uit Kertsch wordt uitgevoerd, is Krimsch zout, waarvan jaarlijks een à twee millioen pud worden ingeladen in de havens der Azofsche en Zwarte Zeëen. Digt nabij de stad vindt men buiten de zwavelbronnen ook leigroeven, bergolie, geel okererts en vele heuvels van die buitengewoon fijne kleiaarde, die door de oude bewoners dezer kusten ongetwijfeld werd gebruikt tot het maken dier kostbare vazen, waarvan telkens nieuwe in de bouwvallen hunner oude hoofdstad gevonden worden, en die tot een nieuwen aanzienlijken tak van handel en nijverheid moest bestemd worden, daar men er heerlijk porcelein van kan maken.

[Crimea.06.008] Regte straten vindt men niet in de stad; zij zijn meestal krom en voorts bestaat de stad uit enkele aan de helling van den Mithridates berg verstrooid liggende huizen. Echter zijn deze meerendeels uit steen opgetrokken, waartoe de omtrek de heerlijkste bouwstoffen oplevert. De in nieuweren tijd gebouwde huizen

hebben een Europeesch uitzigt, terwijl de oude gebouwen, zooals de Bazar, den stempel van het Aziatische dragen en nog levendig aan de vroegere heerschappij der Tartaren herinneren. Tartaarsch, Grieksch en Russisch hoort men hier overal spreken. Doch ook Engelschen bezoeken niet zelden Kertsch. Men verhaalt bijv. dat twee Engelsche reizigers, de een uit Petersburg en de ander uit Calcutta, Kertsch tot hun rendez-vous bestemd hadden, en zoo naauwgezet waren, dat de een slechts vier dagen vroeger aangekomen is dan de ander. In de omstreken van Kertsch zijn ongeveer duizend grafplaatsen te zien; in eene daarvan heeft men kostbare gouden sieraden, zooals kroonen, scepsters, schilden, enz., gevonden. In eene andere werd een grafgewelf ontdekt met kruisboogen, die uit ontzaggelijke, met geen tras verbonden vierkante steenblokken bestonden. Prachtiger grafgewelven dan dit heeft men bij geene der Romeinsche keizers gevonden, doch het was geheel ledig, de voorwerpen, die er zich in bevonden, zijn weggeroofd en zodoende weet men niet wie van de grooten dezer aarde hier begraven lag. In andere grafheuvels bevonden zich vele Grieksche vazen, statuetten, urnen van verschillende grootte en vaak van meesterlijke bewerking. Naast het geraamte eener vrouw vond men zelfs nog de overblijfselen van haar geliefd vogeltje; ook ontdekte men netten en een heerlijk bewerkt korfje, uit kleine houtstaafjes gevlochten, en bij deze voorwerpen, statuen en grafgedenkteekenen met opschriften die tot voor Christus geboorte opklommen.

[Crimea.06.009] Onder de menigte dezer grafheuvels van Kertsch zijn de merkwaardigste 1°. de gouden of vorstelijke, die door de Tartaren Alty Oba genoemd wordt, en 2°. de Kurgan Kulodach. De gouden of vorstelijke Kurgan, drie wersten van Kertsch verwijderd aan de straat naar Feodosia gelegen, verdient de aandacht, ja, zelfs eene bijzondere naauwkeurige studie der oudheidkundigen, daar het een uitstekend gedenkteeken is, dat twee tijdperken der bouwkunde, het Cyclopische en het Bosporische doet aanschouwen. De gouden Kurgan wordt sedert ontelbare jaren voor de bewaarplaats van onmetelijke schatten gehouden en het volks-bijgeloof heeft dien met vreeselijke verschijningen en gedrochten omgeven; doch nu is het reeds als waarheid erkend, dat deze Kurgan tot begraafplaats der vorsten van den Bosporus strekte. Als bewijzen hiervoor dienen de daar gevondene vorsten-kroonen, in den vorm van lauwertakken, met lange bladeren uit geslagen goud, armbanden en andere sieraden, welke de fijne en meesterlijke bewerking in die zoo ver verwijderde oudheid doen bewonderen. Een aantal dezer kostbare voorwerpen, teekenen van den rijkdom en het aanzien van het Pontische vorstengeslacht, zijn reeds naar de hoofdstad van den Russischen monarch overgebracht en worden in de keizerlijke hermitage bewaard. De Kurgan Kulodach ligt zes wersten van Kertsch, evenzeer aan de straat van Feodosia. In dezen grafheuvel werd eene cel van twee sashenen lengte, twee sashenen breedte en drie sashenen hoogte ontdekt; deszelfs kruisgewelf bestond uit zeer groote vierkante steenen.

[Crimea.06.010] Hier werden twee geraamten een mannelijk en een vrouwelijk, gevonden. Het hoofd van het vrouwelijke droeg een gouden diadeem met sterretjes van email, om den hals had zij een gouden gevlochten kettingje hangen; op de borst lagen twee gouden medaillons en de armen waren met braceletten versierd. Aan beide zijden van het vrouwelijk gewaad stonden gouden vazen met Scythische beelden en naast het hoofd lagen een zilveren scepster en een offermes met gouden greep. Dergelijke voorwerpen werden ook op het mannelijk geraamte gevonden; buitendien een gouden schild (waarop een visch, een slang, een Medusa-hoofd en Scythen waren afgebeeld), gouden statuetten, Scythen voorstellende, en andere voorwerpen. Links aan den ingang stonden drie zeer groote ketels van rood koper, gevuld met asch en verbrande beenderen. Aan goud alleen werden in deze begraafplaats meer dan 40 ponden aangetroffen. De eerste opwekking tot het onderzoeken der gedenkstukken van de oudheid in de Kertschische graven, ging uit van den kanselier graaf N. P. Rumjanzow. Ingevolge zijne verordening onderzocht een inwoner van Kertsch de Heer du Bruiks, eenige jaren achtereen, de zich daar bevindende Kurgans en deed, zoo als men zegt, den graaf vele merkwaardigheden toekomen. Door den kapitein Patanioti werd in den hierboven beschreven gouden of vorstelijken Kurgan een tweede grafgewelf ontdekt, waarin vele kostbaarheden lagen bewaard rondom een geraamte, welks beenderen van ongewone grootte waren. Achter het dorp Glinische werd in een grafgewelf een marmeren sarkophaag gevonden, die eene menigte gouden, zilveren en bronzen voorwerpen van ongemeen kunstrijke bewerking bevatte.

[Crimea.06.011] Men zegt, dat dit de grafplaats is van de gemalin des Bosporischen vorsten Riskoporis IV, tijdgenoot van Caracalla; zij zou dus van het begin der derde eeuw dagteekenen. Het merkwaardigste in dit graf gevonden voorwerp bestond in een gouden masker van het gelaat der vorstin; een gouden diadeem, armbanden en een wierookvat met Syrische granaten bezet; een ring met een steen waarop in relief een op zijn boog steunende Amor was afgebeeld; eene groote bronzen offerschaal, waaraan op eenige plaatsen het verguldsel nog zichtbaar was; eene kleine, vierkante, gestreepte zuil, waarop eene met wijngaardloof omkranste Satyr stond; een rond, zilveren, plat presenteerbord met het Grieksche opschrift »Aan den Vorst Riskoporis,»

eenige zilveren vaten van verschillende soort, zilveren staven, enz.; eene menigte kleine gouden sieraden, bloemen en sterren voorstellende, gedeeltelijk tot de kleeding, gedeeltelijk tot de huiselijke weelde der ouden behoorende welke getuigen van hunnen smaak, van hunne zucht tot pracht en den hoogen graad hunner kunstvaardigheid. Een aantal grafheuvels bevindt zich op den weg, die van Kertsch naar der quarantaine-inrigting voert, dus op de plaats, waar vroeger de oude stad Marmikion gestaan had. Hier worden ieder jaar groote opdelvingen ondernomen; zoo werden ten jare 1843 alleen zeventien Kurgans geopend, waarin drie-en-dertig grafplaatsen gevonden zijn. De opgravingen hebben nu plaats op kosten der regering, die tot dat einde bijzondere werklieden heeft gehuurd.

[Crimea.06.012] De hier gevondene voorwerpen worden in het museum te Kertsch bewaard, gedeeltelijk ook naar Petersburg gezonden. Bij de tentoonstelling der oudheden in het museum wordt zooveel mogelijk eene chronologische orde in acht genomen. Oudheids-onderzoekers en antiquiteiten-liefhebbers vinden bijna nergens een zoo vruchtbaren bodem als in de omstreken van Kertsch. Yeni-Kale is van Simferopol 212, van Kertsch 12 wersten verwijderd. Deze stad behoorde bij afwisseling nu eens aan de Genuezen, dan weder aan de Turken en wordt nu bijna uitsluitend door Grieken bewoond. In het noordelijk gedeeltelijk der stad bevindt zich eene kleine vesting, die door de Turken gebouwd en door de Russen verbeterd is. Opmerkenswaardig is eene poort in Oosterschen stijl en een ontzaggelijk groote vierkante toren, die door zijne bouworde aan de krijgsgewrochten der Genuezen herinnert. Het meerendeel der stad bewoners leeft van de vischvangst en drijft eenen drukken handel in visch, voornamelijk op Kertsch. Digt bij Yeni Kale staat een vuurbaak, die aan de schepen den weg in de Azofsche Zee wijst.